

УДК 342.7:004

DOI <https://doi.org/10.32782/chern.v6.2022.12>**О. О. Тихомиров**

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри цивільно-правових дисциплін
Національної академії Служби безпеки України
orcid.org/0000-0001-5163-6584

ПРОБЛЕМИ ОБМЕЖЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ПРАВ ЛЮДИНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

У статті розглядаються проблеми обмеження інформаційних прав людини, зумовлені можливістю запровадження додаткових обмежень в межах заходів правового режиму воєнного стану. Авторська позиція ґрунтується на представленні інформаційних прав людини як відносно самостійного комплексу прав в межах системи прав людини. Цей комплекс складають як визнані права людини інформаційного характеру (право на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань, право на повагу до особистого і сімейного життя та право на таємницю листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції), так і новітні права, що наразі утверджуються та в перспективі набувають визнаних юридичних меж (цифрові права). Проблеми обмеження інформаційних прав розглядаються з позицій взаємодії норм Міжнародного права прав людини і Міжнародного гуманітарного права, територіальності і екстериторіальності їх застосування в умовах воєнного стану. Акцентується на неможливості ігнорування і применшення вимог верховенства права, навіть у складних умовах воєнного стану. Підкреслюється різний характер інформаційних прав людини (позитивні і негативні права), що зумовлює різницю у способах встановлення меж їх обмеження. Оцінку запроваджуваних обмежень інформаційних прав пропонується здійснювати за методикою трискладового тесту, розкритою у рішеннях ЄСПЛ, а також на основі критеріїв відступу держав від зобов'язань щодо прав людини в умовах надзвичайних станів, визначених Rule of Law Checklist.

На цих позиціях робиться висновок про відповідність Міжнародному праву прав людини і вимогам верховенства права основних нормативно-правових актів українського законодавства, які встановлюють можливість обмежень прав людини в умовах воєнного стану. Водночас відзначається: важливість обґрунтованості додаткових обмежень тих інформаційних прав, обмеження яких в інтересах національної безпеки вже передбачено законом в звичайних умовах; недостатня юридична визначеність меж і механізмів обмежень негативних інформаційних прав (зокрема права на приватність в контексті захисту персональних даних); необхідність удосконалення законодавства щодо передбачуваності міри обмежень, принципів і конкретних суб'єктів їх застосування, розмежування сфер компетенції, юридичних процедур застосування обмежень.

Ключові слова: інформаційні права людини, обмеження прав людини, воєнний стан, верховенство права, правова визначеність.

Tykhomyrov O. O. PROBLEMS OF HUMAN INFORMATION RIGHTS' RESTRICTION UNDER THE CONDITIONS OF MARITAL STATE IN UKRAINE

The article examines the problems of human information rights' restriction due to the possibility of introducing additional restrictions within the martial law legal regime measures. The author's position is based on the presentation of human information rights as a relatively independent set of rights within the framework of the human rights' system. This complex consists of both the recognized human rights of an informational nature (the right to freedom of thought and speech, the free expression of one's views and beliefs, the right to respect for personal and family life, and the right to secrecy of correspondence, telephone conversations, telegraphic and other correspondence), and the latest rights that are currently being established and will acquire their recognized legal boundaries in the future (digital rights). The problems of information rights' restriction are considered from the standpoint of the interaction of the norms of International Human Rights Law and International Humanitarian Law, territoriality and extraterritoriality of their application under martial law conditions. Emphasis is placed on the impossibility of ignoring and belittling the requirements of the rule of law, even in the difficult conditions of martial law. The different nature of human informational rights (positive and negative rights) is emphasized, which causes the difference in the methods of establishing the limits of their restriction. It is proposed to evaluate the introduced restrictions on information rights using the method of the three-part test revealed in the decisions of the ECHR, as well as based on the criteria for states to deviate from their obligations regarding human rights in emergency situations defined by the Rule of Law Checklist.

Based on these positions, a conclusion is made about the compliance with International Human Rights Law and the requirements of the rule of law of the main normative legal acts of Ukrainian legislation, which establish the possibility of human rights' restrictions under the martial law conditions. At the same time, it is noted: the importance of the validity of additional restrictions on those information rights, restrictions of which in the interests of national security are already provided for by law under normal conditions; insufficient legal definition of limits and mechanisms for limiting negative information rights (in particular, the right to privacy in the context of personal data protection); the need to improve the legislation regarding the predictability of the degree of restrictions, the principles and specific subjects of their application, the competence spheres' delimitation, legal procedures for the restrictions application.

Key words: information human rights, human rights restrictions, martial law, rule of law, legal certainty.

Постановка проблеми. Введення в Україні правового режиму воєнного стану є свідченням наявності реальних загроз життю українського суспільства й держави, та відповідної зміни

балансу приватних і публічних інтересів, що веде зокрема до необхідності вжиття законних заходів, пов'язаних з обмеженнями прав людини та відступом держави від своїх зобов'язань щодо них.

Європейськими країнами в такому масштабі обмеження прав людини ще не заявлялися. У цьому сенсі Україна вимушено стала новатором формування європейського правового досвіду і має перспективи заявити свої лідерські позиції у захисті демократичних цінностей.

До прав людини, які обмежуються в умовах воєнного стану належать визнані інформаційні права людини, що є відображенням ключових правових цінностей інформаційного суспільства. Це права, передбачені ст. 31, 32, 34 Конституції України – право на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань, право на повагу до особистого і сімейного життя та право на таємницю листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції.

Водночас, в європейському правовому просторі розвивається ідея «цифрових прав» (право на доступ до Інтернету, на комунікацію, на багатоманітність і свободу контенту, на цифрову ідентичність, на набуття цифрових навичок, на доступність і надійність цифрових технологій тощо), що є сучасним проявом інформаційних прав. Їх просування поступово виходить на рівень загальноєвропейських декларацій [1; 2] із перспективами подальшого конституційного визнання. Найбільш юридично розвинутим компонентом цього комплексу є право на захист персональних даних, через яке найчастіше реалізуються обмеження права на приватність.

Зважаючи на визначальну залежність сучасного суспільства від інформаційних технологій, можливість обмеження інформаційних прав людини сьогодні викликає необхідність оцінки таких обмежень з позицій верховенства права в достатньо складних умовах нових викликів цивілізованої світової спільноті, спричинених військовою агресією РФ проти України.

Аналіз останніх публікацій. З початком бойових дій на території України проблема запровадження правового режиму воєнного стану, здійснення заходів ним передбачених, та захист прав людини в цих умовах стали одним з пріоритетів для українських правників, що зумовило й наукову активність в цьому напрямі.

Засади досліджень обмежень прав людини у різних надзвичайних умовах становлять положення теорії прав людини, що в українській правовій науці з позицій теорії і філософії права, правоохоронної діяльності, кримінально-правового захисту, практики міжнародних судів, розроблялися багатьма відомими українськими вченими-юристами, серед яких О.М. Бандурка, С.П. Головатий, Д.А. Гудима, М.І. Козюбра, А.М. Кучук, В.В. Лемак, С.І. Максимов, П.М. Рабінович, М.В. Савчин, В.М. Тертишник.

Безпосередньо проблемі обмеження прав людини в Україні в умовах воєнного стану свої

роботи присвятили, зокрема, Ю.О. Фігель [3], О.В. Білоскурська та М.Д. Федорчук [4], С.О. Кузніченко [5], А.С. Славко [6], І.М. Проць [7], М.В. Корнієнко [8], А.В. Левченко [9].

Наразі в оприлюднених роботах увага приділяється здебільшого конституційним засадам обмеження прав людини в умовах воєнного стану, відповідності законів, що визначають правовий режим воєнного стану, Конституції України та міжнародним стандартам прав людини, а також їх аналізу крізь призму правових позицій європейського суду з прав людини. Такий первинний інтерес зумовлений надзвичайною важливістю і динамікою розгортання проблеми, а також відсутністю безпосереднього досвіду дій та сталих механізмів обмеження прав людини в умовах широкомасштабної війни.

Але з продовженням правового режиму воєнного стану фокус уваги має охопити не тільки важливі на початку війни задачі введення такого режиму, а й проблеми конкретизації обмежень кожного реально обмежуваного права, розмежування повноважень та встановлення балансу приватного і публічного інтересу в процесі прийняття рішень щодо цих обмежень, їх обсягів, території застосування тощо, що має втілитися у відповідних нормативно-правових змінах.

Метою цієї статті є висвітлення проблеми нормативного встановлення обмежень інформаційних прав людини в умовах воєнного стану в Україні, насамперед з позицій юридичної визначеності.

Результати дослідження. Загалом проблема об'єктивно необхідних обмежень прав людини в умовах воєнного стану має два формати вирішення правовими засобами, визнаними і підтримуваними цивілізованою світовою спільнотою – Міжнародне право прав людини (МППЛ) і Міжнародне гуманітарне право (МГП).

Дія МППЛ в практиці міжнародних судів визнається безперервною і екстериторіальною. МППЛ базується на міжнародних домовленостях щодо визнаних прав людини і передбачає обмеження цих прав на засадах верховенства права, зокрема законності і юридичної визначеності, із легітимною метою, припустимою в демократичному суспільстві. Обмеження можуть мати, по-перше, потенційний характер (за наявності підстав можливе застосування у звичайних умовах), що виходить із змісту окремих прав, визначених міжнародними актами з прав людини, по-друге, характер окремих обмежень, зумовлених надзвичайними ситуаціями, чим зокрема є офіційно оголошений воєнний стан.

Приміром, зміст права кожної людини на вільне вираження своїх поглядів Міжнародний пакт про громадянські і політичні права нерозривно пов'язує з можливістю законного обмеження задля «охорони державної безпеки, громадського порядку, здоров'я чи моральності населення»

(ст. 19). Водночас, відповідно до ст. 4 Пакту «під час надзвичайного становища в державі, при якому життя нації перебуває під загрозою і про наявність якого офіційно оголошується» держави можуть здійснювати відступ від своїх зобов'язань щодо прав людини, керуючись метою, яка в таких умовах багато в чому збігається з метою обмежень, визначеною у ст. 19. Тобто поняття «війна», хоча і не має усталеного тлумачення в міжнародному праві, очевидно охоплює всі згадані загрози, які й формують загальну легітимну мету обмежень в умовах воєнного стану, зумовлену надзвичайними потребами збереження життя нації.

Іншими словами, мета обмежень деяких прав людини в умовах воєнного стану, залежно від складності ситуації, певною мірою може бути досягнута і засобами розрахованими на звичайний час. У такому разі, кожне запровадження додаткових обмежень прав людини, зумовлених вже надзвичайними умовами, вимагатиме оцінки з позицій співмірності їх з метою, юридичної визначеності та інших вимог верховенства права.

МГП сприяє забезпеченню балансу між гуманним ставленням до людини і тимчасовою воєнною необхідністю, здійснюючи захист і обмеження окремих прав людини залежно від суб'єктів (цивільних осіб і комбатантів), їх залучення до військових дій, території поширення збройного конфлікту тощо.

Норми МППЛ і МГП значно різняться, але переслідують єдину мету захисту прав людини, в процесі чого здійснюються і обмеження прав. МГП традиційно формується у вигляді об'єктивних норм поведінки держав і озброєних груп, а МППЛ виявляється в суб'єктивних правах кожної людини і зобов'язаннях держави щодо них [10, с. 14–15].

З огляду на безперервність і екстериторіальність дії МППЛ, його одночасне застосування з МГП, яке конкретно застосовується лише в ситуаціях збройного конфлікту, створює проблему встановлення пріоритетності між цими зводами норм міжнародного права та, відповідно, процедур і засобів обмеження прав людини, що розраховані на різні умови застосування. Подоланню цієї проблеми слугує принцип *lex specialis*, відповідно до якого у разі суперечності норм МППЛ і МГП, пріоритетність надаватиметься більш конкретизованим і розрахованим на застосування до збройних конфліктів нормам МГП, хоча однозначної міжнародної практики щодо цього не існує. У будь-якому разі, застосування МППЛ і МГП має бути таким, щоб їх гарантії взаємодоповнювалися [10, с. 54–64].

Також безперервність застосування МППЛ не дає змоги відступати від засад юридичної визначеності щодо обмежень прав людини та посилається виключно на принципи МГП на всій території,

охопленій воєнним станом. Застосування норм МГП як *lex specialis*, в такому разі, можливе тільки на території безпосереднього ведення бойових дій – там де органами управління мирного часу втрачено контроль ситуації.

Оскільки у зв'язку з повномасштабним військовим вторгненням рф в Україну 24 лютого 2022 року правовий режим воєнного стану оголошено на всій території України, то проблема захисту прав людини, зокрема основних інформаційних прав, в цій ситуації зумовлюються не тільки можливими суперечностями між нормами МППЛ і МГП, а й динамікою зміни території бойових дій де пріоритетним є МГП, та безпрецедентно посилюється системним нехтуванням рф будь-якими міжнародними домовленостями щодо прав людини.

Аналіз міжнародного права, практики міжнародних судів, положень Конституції України та відповідних тлумачень Конституційного Суду України свідчать про слідування ідеям верховенства права, вже систематизованих Венеційською Комісією у вигляді низки критеріїв і показників «Rule of Law Checklist» [11]. Стосовно обмежень прав людини це можна інтерпретувати як систему принципів морально-етичного і формально-юридичного характеру, а саме: передбаченість законом; обґрунтованість і легітимність мети обмежень; баланс публічних і приватних інтересів; пропорційність (домірність) обмежень; спрямованість на забезпечення основоположних цінностей суспільства; повага до свободи й гідності людини; відповідність іншим засадам верховенства права, зокрема принципам недискримінації (за ознакою раси, кольору шкіри, статі, мови, релігії чи соціального походження), справедливості, захищеності тощо.

Однією з відправних позицій оцінки обмежень прав людини є вимога юридичної визначеності – обмеження встановлюються законом, закон має бути доступним, а застосування обмежень на практиці припустиме лише за умови їх передбачуваності [12; 13]. Водночас, верховенству права має відповідати діяльність публічної влади, суб'єкти якої, здійснюючи свої повноваження, реалізують можливі обмеження прав людини, встановлені законом. Зокрема не припустимі зловживання, непропорційні обмеження, надмірний формалізм, невідповідність балансу прав та інтересів [14, с. 8–9].

В умовах правового режиму воєнного стану, через утворення нових владних суб'єктів і оперативну зміну розподілу повноважень, можливості застосування державного примусу на розсуд адміністрації збільшується, що за відсутності належного контролю створює передумови для можливих порушень прав людини.

У цьому контексті проблема правової визначеності повноважень відповідних суб'єктів, обсягів і процедур запроваджених обмежень прав людини постає дуже гостро. Ця проблема додатково поси-

люється в контексті обмеження інформаційних прав, які, по-перше, є різними за характером (як позитивні, так і негативні) та механізмами забезпечення, по-друге, нові інформаційні права ще не мають усталеного юридичного змісту, що ускладнює дотримання принципу пропорційності обмежень, і, по-третє, свобода інформації, є визнаним ООН критерієм здійснення усіх прав людини. Тому обмеження інформаційних прав в сучасному інформаційному суспільстві безпосередньо впливає на можливості реалізації усіх інших прав людини.

Ведення Україною захисту своїх територій від масштабної збройної агресії РФ продемонструвало, що в цих складних умовах ефективна реалізація низки інформаційних прав, (зокрема доступу цивільного населення та Сил оборони до Інтернету і цифрових технологій, надійної комунікації), здатна істотно впливати на хід бойових дій, не тільки згуртовуючи і мотивуючи, а й сприяти виявленню та знищенню окупаційних військ, а також фіксації військових злочинів.

Отже значення відповідності обмежень інформаційних прав людини засадам міжнародного права і принципам верховенства права, навіть в умовах воєнного стану, в правовій демократичній державі не може ні ігноруватися, ні применшуватися.

Конституційний Суд України тлумачить обмеження прав людини здебільшого як «звуження змісту та обсягу конституційних прав і свобод» [15].

Імовірно через особливості такого формулювання в українській науковій літературі обмеження прав людини часто-густо подаються в контексті зменшення можливостей особи щодо певного обсягу дій, обмеження її поведінки. Зокрема, Ю.О. Фігель вважає, що обмеженнями прав і свобод людини та громадянина є «...заборони, які покликані змінити поведінку особи через обмеження суб'єктивного права» [16, с. 223], що підтримується іншими дослідниками [6; 9].

Дійсно «заборона» є способом правового регулювання, який розраховано на обмеження певної поведінки людини в частині сукупності неприпустимих її дій (вчинків), тобто певної активності. Проте активна форма поведінки властива тільки позитивним правам. Обмеження негативних прав виявляється в іншому, оскільки зміст цих прав визначається не поведінкою людини як носія права, а обов'язками інших суб'єктів щодо нього.

Юридичні межі прав людини негативного характеру базуються на невтручанні у ці права, або ж на можливості особи зберігати певну автономію (приміром, у приватному житті). Обмеження негативного права можна інтерпретувати як збільшення можливостей щодо зовнішнього втручання з боку держави, що здійснюється не заборонами, спрямованими на встановлення рамок поведінки носія права, а розширенням повноважень,

збільшенням кількості суб'єктів, уповноважених законом здійснювати діяльність, яка обмежує такі права людини.

Таким чином, обмеження позитивного права виявляється у звуженні його юридичних меж, а негативного – в законному розширенні меж втручання в це право з боку держави, що в повній мірі стосується обмежень інформаційних прав. При цьому, через специфіку методів державної діяльності якою обмежуються негативні інформаційні права (передусім, право на приватність), такі обмеження здебільшого залишаються прихованими від особи, права якої обмежуються, що на практиці ускладнює контроль їх легітимності і пропорційності.

Запровадження будь-яких обмежень прав людини має ґрунтуватися на відповідних уявленнях про їх допустимість. Виходячи з ідеї про те, що держава зобов'язана поважати, захищати і забезпечувати права людини, зокрема спрощувати їх здійснення, МППЛ сформулоало низку засад, які дають змогу оцінювати правомірність обмежень прав людини в кожному конкретному випадку, зокрема і щодо інформаційних прав людини в умовах воєнного стану.

Так, для аналізу умов виправданості втручання ЄСПЛ у своїй практиці використовує так званий «трискладовий тест», елементами якого є відповіді на запитання: 1) чи здійснене втручання згідно із законом, що включає відповідність вимогам якості закону у світлі практики ЄСПЛ; 2) чи відповідає втручання законній (легітимній) меті; 3) чи є втручання необхідним в демократичному суспільстві.

Інтерпретацію критеріїв відступу від зобов'язань щодо прав людини в надзвичайних ситуаціях в межах принципу «згідно з законом» містить система показників «Rule of Law Checklist». Такими критеріями є: наявність особливих приписів національного права, що застосовуються до надзвичайних станів, із відповідними відступами від зобов'язань з прав людини; встановлені підстави запровадження обмежень (обставини і критерії); заборона на відступ від зобов'язань за певними правами навіть за надзвичайних ситуацій; співмірність (пропорційність) способів відступу в контексті гостроти потреб ситуації, її тривалості, умов та обсягу; обмеженість можливостей виконавчої влади відступати від звичайного розподілу повноважень; парламентський контроль та судовий нагляд щодо дії та тривалості надзвичайного стану і щодо обсягу будь-якого відступу в його рамках [11, с. 19].

Саме ці ідеї сьогодні є базисом методики оцінки заходів з обмеження прав людини в сучасних європейських демократичних державах, до яких належить Україна. Тому відповідність українського законодавства вимогам МППЛ та європейським стандартам прав людини має критично

осмислюватися в складних умовах воєнного часу з метою удосконалення законодавства в контексті юридичної виваженості обмежень прав людини, зокрема інформаційних прав, та формування відповідного європейського досвіду, в якому Україна буде новатором і зразком.

Так, ст. 8 «Заходи правового режиму воєнного стану» Закону України «Про правовий режим воєнного стану» надає військовому командуванню та військовим адміністраціям (у разі їх утворення) повноваження запроваджувати низку заходів в межах допустимих тимчасових обмежень прав людини, зокрема інформаційних прав, закріплених ст. 31, 32, 34 Конституції України.

Серед цих заходів є такі, що можуть обмежувати право людини на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань (позитивне право, яке ґрунтується на свободі дій) шляхом звуження можливостей і здійснення додаткового контролю інформаційної діяльності, а саме: 1) заборона проведення мирних зборів, мітингів, походів і демонстрацій, інших масових заходів (п. 8 ч. 1 ст. 8 Закону України «Про правовий режим воєнного стану»); 2) упорядкування інформаційної діяльності різних суб'єктів відповідно до умов воєнного часу, зокрема щодо використання їх матеріально-технічних можливостей (місцевих радіостанцій, телевізійних центрів, друкарень) для військових потреб і проведення роз'яснювальної роботи, а також можливість заборони передавання інформації через комп'ютерні мережі та використання приймально-передатвальних радіостанцій особистого і колективного користування (п. 11, 12 ч. 1 ст. 8 Закону України «Про правовий режим воєнного стану»).

Прикладом безпосередньої реалізації і конкретизації обмежень інформаційних прав людини в межах цих заходів є встановлена військовим командуванням і офіційно оголошена тимчасова заборона використання автомобільних реєстраторів з метою протидії розголошенню критично важливої в воєнних умовах інформації.

Слід зауважити, що характер встановлення рамок допустимої інформаційної діяльності мають також додаткові заборони запроваджені Кримінальним кодексом України у зв'язку з удосконаленням правового регулювання в умовах воєнного стану, зокрема щодо колабораціонізму (ст. 111¹ Кримінального кодексу України) та несанкціонованого поширення інформації про дії Сил оборони (ст. 114² Кримінального кодексу України). Однак, в цьому разі, такі законодавчі новели є засобами кримінально-правової охорони і їх необхідно вважати не обмеженнями права людини на свободу вираження поглядів і переконань, а уточненням (фіксацією) юридичних меж цього права в умовах воєнного або надзвичайного стану, які і визначають рівний незмінний для всіх масштаб інформаційної свободи.

Обмеження прав людини негативного характеру, якими є право на повагу до приватного і сімейного життя та право на таємницю листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції (ст. 31, 32 Конституції України), в наявних нормативних умовах вже не будуть такими явними і передбачуваними, оскільки межі і способи обмежень цих прав безпосередньо не впливають із системи заходів правового режиму воєнного стану, визначених Законом України «Про правовий режим воєнного стану». Відповідно, якщо обмеження цих прав дійсно застосовуються як додаткові в умовах правового режиму воєнного стану, а не тільки залишаються можливими відповідно до переліку потенційно обмежуваних прав, оцінка їх правомірності може бути доволі неоднозначною.

Невизначеною також є ситуація щодо пропорційності обмеження нових неконституціоналізованих інформаційних прав, які наразі не мають визнаних юридичних меж, хоча очевидно можуть обмежуватися заходами правового режиму воєнного стану, як, приміром, ключове з «цифрових прав» – право на доступ до Інтернету.

Висновки. Таким чином, інформаційні права людини в умовах воєнного стану можуть обмежуватися, що зумовлено об'єктивними потребами збереження життя нації, у зв'язку з чим пропонуються такі зауваження.

1. В умовах правового режиму воєнного стану в Україні МППЛ діє безперервно на всій території. Його вимоги щодо запровадження обмежень інформаційних прав людини мають виконуватися, що є показником підтримки Україною ідеї прав людини як фундаментальної цінності. Застосування МПП в процесі обмежень таких прав можливе тільки як *lex specialis* на окремих територіях безпосередніх бойових дій.

В обох випадках ідея обмежень ґрунтується на принципі балансу приватних і публічних інтересів, тому легітимна мета обмеження інформаційних прав, які у своєму нормативному змісті вже мають зафіксовану можливість обмежень у звичайних умовах (ч. 2 ст. 32, ч. 3 ст. 34 Конституції України), може збігатися з метою обмеження цього права в надзвичайних умовах, що вимагає належної оцінки доцільності, обґрунтованості і пропорційності встановлення й застосування додаткових обмежень.

2. Виходячи з умов трискладового тесту і критеріїв відступу від зобов'язань щодо прав людини в надзвичайних ситуаціях (згідно з Rule of Law Checklist), можна констатувати, що критеріям юридичної визначеності, насамперед в контексті доступності (відомості), зрозумілості і передбачуваності, відповідають ключові нормативно-правові акти – Закон України «Про правовий режим воєнного стану», Указ Президента України «Про введення правового режиму воєнного стану», в яких встановлюється

сама можливість обмеження певних прав, а також основні заходи правового режиму воєнного стану.

При цьому питання щодо міри (співмірності) обмежень, принципів і конкретних суб'єктів їх застосування, розмежування сфер компетенції, юридичних процедур, що забезпечать законність і гарантії захисту під час обмежень інформаційних прав, часто-густо залишаються без точної відповіді. Передусім це стосується права на захист персональних даних як компоненту права на приватність (ч. 2 ст. 32 Конституції України), можливість обмеження якого в інтересах національної безпеки передбачена і у звичайних умовах.

3. Проблема просування нових інформаційних прав (цифрових прав), що не набули визнаних Конституцією юридичних меж, та виконання державою зобов'язань щодо них, які ще не мають усталених стандартів в міжнародному праві, в умовах воєнного стану з об'єктивних причин посилюється.

Проте, продемонстрована в цих складних умовах прихильність української влади основним демократичним цінностям, зокрема принципу поваги до прав людини, певною мірою компенсує недосконалість законодавства, спричинену необхідністю прийняття оперативних воєнних рішень. Водночас виваженість таких рішень як з точки зору змісту, так і юридичної техніки, має залишатися серед пріоритетів та зумовлювати своєчасні кроки з удосконалення відповідних положень законодавства.

Сьогодні Україна має можливість не тільки захистити свою незалежність та світові демократичні цінності, а й бути центром формування практики управління державою в умовах повномасштабної війни XXI століття. Отриманий таким чином досвід, що базується на європейських правових принципах і ідеалах, буде підтвердженням цивілізованості Української держави та її лідерської позиції з подолання новітніх викликів світовому суспільному порядку та мирному існуванню людства.

Література

1. Digital Democracy with a Purpose. Lisbon Declaration. URL: <https://www.lisbondeclaration.eu/>
2. European Declaration on Digital Rights and Principles for the Digital Decade. European Commission. Brussels, 26.1.2022. COM(2022) 28 final. URL:

<https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/library/declaration-european-digital-rights-and-principles#Declaration>

3. Фігель Ю. О. Обмеження прав людини в умовах воєнного стану. *Вісник ЛТЕУ. Юридичні науки*. 2015. № 2. С. 222–230.

4. Білоскурська О. В., Федорчук М. Д. Нормативно-правове регулювання обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина в умовах воєнного стану в Україні. *Правова держава*. 2022. № 46. С. 7–18.

5. Кузніченко С. О. Концепт обмеження прав людини в умовах воєнного стану. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2022. № 1–2. С. 32–36.

6. Славко А. С. Обмеження прав і свобод людини і громадянина за умов дії режиму воєнного стану: порівняльно-правовий аспект. *Науковий вісник УжНУ. Серія «Право»*. 2016. № 41. С. 74–78.

7. Проць І. М. Окремі організаційно-правові механізми обмеження основних прав і свобод людини і громадянина за законодавством України. *Порівняльно-аналітичне право*. 2020. № 1. С. 381–384.

8. Корнієнко М. В. Права людини в умовах воєнного стану: загальноправовий дискурс. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2022. № 1–2. С. 27–31.

9. Левченко А. В. Обмеження права на таємницю кореспонденції в умовах воєнного стану: українські реалії та закордонний досвід. *Baltic Journal of Legal and Social Sciences*. 2022. № 2. С. 116–122.

10. International Legal Protection of Human Rights in Armed Conflict. United Nations. New York and Geneva, 2011. URL: https://www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/Publications/HR_in_armed_conflict.pdf

11. Мірило правовладдя: коментар, глосарій, Rule of Law Checklist. Венеційська Комісія Ради Європи / пер. С. Головатий. 2017. 164 с.

12. European Court of Human Rights. Case of Oleksandr Volkov v. Ukraine (Application no. 21722/11). 9 January 2013. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng/?i=001-115871>

13. Рішення Конституційного Суду України від 29 червня 2010 року № 17-рп/2010. URL: <http://www.ccu.gov.ua/sites/default/files/ndf/17-rp/2010.doc>

14. Савчин М. Права людини. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/>

15. Рішення Конституційного Суду України (справа про постійне користування земельними ділянками) від 22 вересня 2005 року № 5-рп/2005. URL: <http://www.ccu.gov.ua/sites/default/files/ndf/5-rp/2005.doc>

16. Фігель Ю. О. Обмеження прав людини в умовах воєнного стану. *Вісник ЛТЕУ. Юридичні науки*, 2015. № 2. С. 222–230.

17. Мірило правовладдя: коментар, глосарій, Rule of Law Checklist. Венеційська Комісія Ради Європи / пер. С. Головатий. 2017. 164 с.